

Щодо визначення структури інтелектуального капіталу підприємства для цілей його оцінки

ННІ «УІПА» Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Анотація: У роботі розглянуто ключові підходи для ідентифікації інтелектуального капіталу та його структурних елементів, для цілей його подальшої оцінки підприємством. Акцентовано увагу на доцільність подальшої деталізації та виділення нових елементів в структурі інтелектуального капіталу, з урахуванням появи нових економічних відносин та елементів інтелектуального капіталу, які володіють самостійними властивостями, що можуть істотно впливати на їх дослідження чи оцінку

Ключові слова: інтелектуальний капітал; структура інтелектуального капіталу; оцінка інтелектуального капіталу; зелений інтелектуальний капітал.

Abstract: In article key approaches for identifying intellectual capital and its structural elements for the purposes of its further assessment by the enterprise were considered. Emphasis is placed on the feasibility of further detailing and identifying new elements in the structure of intellectual capital, taking into account the emergence of new economic relations and elements of intellectual capital that have independent properties that can significantly affect their research or assessment

Keywords: intellectual capital; intellectual capital structure; intellectual capital valuation; green intellectual capital.

Науковці визначають інтелектуальний капітал як сукупність інтелектуальних ресурсів підприємства, знань та досвіду, які можуть призвести до економічного ефекту, та як систему соціально-економічних відносин, які виникають навколо цього. Аналізуючи поточні напрацювання у цій галузі можна говорити про те, що існує декілька головних концепцій щодо визначення та ідентифікації інтелектуального капіталу, кожна з яких розглядає в якості ключової ознаки або підстави для виникнення інтелектуального капіталу, або форму його вираження, або форму юридичного (правового-захисту), зокрема:

- В якості нематеріальних активів (Брукінг Е., Карпова Н.Н., Підпригора О.А., Бутнік-Сіверський О.Б., Дроб'язко В.С., Рехтман Й.);
- Як інтелектуальні активи та інтелектуальна власність (Іноземцев В.Л., Стюарт Т.);
- Як знання, інформація, досвід працівників підприємства (Гапоненко А.Л., Орлова Т.М., Гордон П., Єфремов В.С., Кленін А., Макдональд Х., Полторак А., Лернер П., Тейлор К., Титков В.);
- Як інноваційний потенціал організації (Марчук Є.)
- Як неоцінені блага компанії, які формують перевищення її ринкової вартості над вартістю усіх активів (гудвіл) (Козирев А.М.).

Можна погодитись із Рамським А.Ю. та Лойко Є.М. [1, с. 342] які виділяють такі основні характерні ознаки інтелектуального капіталу загалом, — це ресурс, потенціал та результат (отримання прибутку) розвитку суб'єкту господарювання. При цьому науковці також звертають увагу на певні обмеження у використанні інтелектуального капіталу як ресурсної та потенціальної бази отримання прибутку суб'єктом господарювання — це моральне старіння інтелектуального капіталу внаслідок швидкого старіння наукових знань, втрачання цінності інтелектуальних продуктів при їх невикористанні у бізнес-процесах суб'єктів господарювання, обмежені можливості людського мозку при впливі на людину негативних факторів та залежність процесу вироблення інтелектуальних продуктів від багатьох факторів. В свою чергу К. Ерроу [2] відзначає такі ознаки інтелектуального капіталу, які ускладнюють його оцінку, як невизначеність, повторюваність (можливість копіювання окремих елементів інтелектуального капіталу) та неподільність.

Серед характеристик інтелектуального капіталу Партин Г. О., Загородній А. Г. [3, с. 32] також виділяють: невичерпність, оскільки знання формуються, накопичуються та

поширюються серед працівників підприємства і, отже, обсяг інтелектуального капіталу зростає; одночасність використання, оскільки знання одночасно можуть використовувати багато працівників; нелінійність через те що прибутковість інтелектуального капіталу зростає у процесі його накопичення; а також невіддільність капіталу від його носія – певної людини, внаслідок чого як актив він є практично неліквідним.

Як бачимо, незважаючи на тривалий період досліджень, інтелектуальний капітал в силу своєї немайнової природи та варіативності, може мати різні форми вираження, а отже і впливу на показники діяльності підприємства.

Відтак, первісним завданням є визначення переліку елементів інтелектуального капіталу, для можливості їх ідентифікації та оцінки.

Загальноприйнятим є поділ інтелектуального капіталу на наступні складові:

- Людський капітал, що представляє собою ті знання та навички, творчі здібності, якими володіють працівники підприємства (у т.ч. знання отримані ними в результаті попередньої діяльності та минулих подій), які надають можливість підприємству виробляти продукцію, пропонувати нові товари та послуги, розвивати та впроваджувати інновації.
- Структурний капітал, який складають патентовані та непатентовані об'єкти інтелектуальної власності, комп'ютерні програми та бази даних, способи побудови організаційних відносин всередині компанії (її організаційна структура), методи стимулювання та мотивації.
- Споживчий капітал, що відображає усталену позицію підприємства на ринку, цінність його бренду для споживачів, прихильність існуючих та майбутніх споживачів, здатність підприємства задовольнити споживчий попит, віртуальна власність (включаючи способи просування в мережі Інтернет).

Зазначена класифікація є достатньо узагальненою, але як справедливо відзначає Пальчук О. І. [4, с. 288], в основі поділу інтелектуального капіталу на три категорії лежить економічна поведінка. І саме це можна визнати коректним трактуванням окремих економічних принципів, що лежать в основі формування елементів інтелектуального капіталу.

Між тим, загально економічні трансформаційні процеси в економіці, впливають на виникнення неідентифікованих раніше складових інтелектуального капіталу. Так, окремою частиною інтелектуального капіталу деякі вчені називають зелений інтелектуальний капітал. Як вказують Пунда О. О., Арзянцева Д. А., Захаркевич Н. П. [5, с. 16] зелений інтелектуальний капітал – це капітал, що акумулює наукові та професійно-технічні знання працівників, їх загальні та професійні компетентності, втілені у матеріальні та нематеріальні ресурси, які організація ідентифікує (знає), вимірює (оцінює), використовує (контролює) з метою переходу до раціональних моделей споживання і виробництва та забезпечення на цій основі стійких конкурентних переваг.

Таким чином, більш глибока диференціація елементів інтелектуального капіталу буде виправданою у випадку, якщо:

- Окремі елементи (навички, інтелектуальна власність, клієнтський досвід тощо), є результатом чи наслідком окремих економічних процесів (як внутрішніх так і зовнішніх), а відтак не є прямо чи опосередковано взаємопов'язаними;
- Окремі елементи інтелектуального капіталу мають різну правову чи економічну природу, спосіб ідентифікації, можливість відчуження, особливості життєвого циклу тощо;
- Такі окремі елементи інтелектуального капіталу по-різному впливають на прибуток підприємства чи здатність до його генерації, а отже їх участь у бізнес-циклі проявляється принципово різним способом.

Зазначена проблематика безпосередньо дозволяє підійти до оцінки зазначених елементів, чи способу їх впливу на результати діяльності підприємства.

Зважаючи на це, можемо зробити висновок про те, що вивчення та подальша оцінка інтелектуального капіталу передусім має здійснюватися в розрізі усталених його елементів, а їх подальша диференціація та подрібнення, повинні відбуватись лише з метою виокремлення елементів, які володіють самостійними властивостями, що можуть істотно

впливати на їх дослідження чи оцінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рамський А.Ю., Лойко Є.М. РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, 2025, 1(15), 340-349. <https://doi.org/10.32750/2025-0130>
2. Arrow K.J. The Economic Implications of Learning by Doing. / K.J. Arrow // Review of Economic Studies. 1962. – P. 155-173.
3. Партин Г. О., Загородній А. Г. Інтелектуальний капітал суб'єкта господарювання: сутність, складники, методи оцінювання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2022. Випуск 45. С. 30-41.
4. Пальчук О. І. Інтелектуальний капітал: проблемні питання оцінки / О. І. Пальчук // Ефективність діяльності підприємств в умовах глобалізаційних процесів : монографія / за ред. О. В. Ольшанської, А. О. Мельник, Т. М. Янковець. – Київ : КНУТД, 2016. – С. 285-298.
5. Пунда О. О., Арзянцева Д. А., Захаркевич Н. П. Теоретична сутність та компонентна структура інтелектуального капіталу підприємства. Наука, технології, інновації. 2021. № 3. С. 10-19.

Клименко Антон Борисович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія» ХНУ ім. В. Н. Каразіна, e-mail: anton_kl@ukr.net

Anton B. Klymenko, postgraduate student (third educational and scientific level of higher education) at Education and Research Institute “Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy” of V. N. Karazin Kharkiv National University, e-mail: anton_kl@ukr.net

